

*Л.В. Мороз, І.О. Пашко, Кушнір Н.В.,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті мова йде про лінгвістичні аспекти перекладу. Зазначаються особливості, які впливають на адекватність перекладу, досліджується роль перекладної семантизації.

The article deals with linguistic aspects of translation. The peculiarities which influence translation adequacy are enlighten, the role of translational semantization is researched.

Проблема перекладу, що прокладає міст взаємопорозуміння між цивілізаціями є актуальною в новій лінгвістичній науці – перекладознавстві. Традиційно переклад розглядають як процес і його результат. Основні етапи перекладу як процесу: по-перше, творче відтворення оригіналу (оригінального тексту) засобами іншої мови, по-друге, отриманий результат – паралельний перекладений текст. На глибоке переконання Й.В. Гете, переклад – “один з найбільш важливих і найбільш суттєвих засобів спілкування між людьми” [4]. В наш час важко уявити собі, скільки інформації, цілих пластів чужомовної культури, духовного багатства втрачала б світова спільнота у випадку відсутності перекладу як явища. За умов глобалізації даних процесів роль цього виду інтелектуальної діяльності ще більше зростає, що зумовлено явищами міжнародного інтегрування ринкових економік, термінологічного “вибуху”, нагромадження фахових мов, гармонізації освітніх стандартів тощо.

У зв’язку з цим у методиці викладання іноземних мов повинно бути вирішене питання про найбільш раціональний шлях або спосіб семантизації іномовних слів, тобто питання про те, як саме слід пояснювати учням та студентам зміст і значення слів на іноземній мові.

Найбільш старим і традиційним, а тому найбільш поширеним і виправданим з наукової точки зору, є переклад, тобто заміна іноземного слова відповідним йому словом рідної мови. При такій складній перекладній семантизації іноземних слів учнів та студентів змушують лише до заучування словесних вокабул шляхом їх багаторазового механічного повторювання. Такий спосіб оволодіння лексикою, яка вивчається, був дуже типовим для середньовічної схоластики, коли вимагалось хороше знання латинської мови. Почали використовувати його і в школах нового часу, коли вперше було введено шкільне викладання сучасних іноземних мов (XVIII ст.). За переклад слів

з метою їх осмислення висловлювались багато методистів. Науковці ХХ ст. Е.М. Рід та З.М. Цветкова наполегливо відстоювали переклад, як єдиний спосіб розкриття значення іншомовних слів, що кожне нове іноземне слово без сумніву повинно осмислюватися в свідомості студента за допомогою його рідної мови шляхом перекладу, і що розуміння і осмислення нової лексики буде можливе лише за допомогою з'ясування її значень в рідній мові [3].

М.А. Бахарєва та Н.А. Бергман зазначають, що в усіх випадках введення нового слова повинно супроводжуватися наступним його перекладом на рідну мову [3]. І.Д. Салістра підкреслював, що переклад на рідну мову – єдиний метод семантизації, який можна назвати самостійним, оскільки з його допомогою у більшості випадків можна розкрити значення іноземного слова, не використовуючи ніяких випадкових методів [3].

Стосовно перекладної семантизації іншомовних слів, перш за все, слід сказати про те, що в її основі лежить цілком природне прагнення людини усвідомити нові мовні засоби спілкування з допомогою звичного для неї мислення, тобто мислення на рідній мові. Природне для людини бажання замінити іноземне слово аналогом рідної мови. З певною мірою вірогідності можна стверджувати, що перекладна семантизація слів іноземної мови обумовлює відрив іноземної мови від мислення на ній. А це призводить до нереального бажання поєднати мислення на рідній мові з мовними засобами іноземної мови. Тому перекладна семантизація іноземних слів завжди супроводжується невмінням мислити на іноземній мові, що в свою чергу вимагає перекладу не тільки окремих слів, а й цілих речень, текстів.

Не завжди вдається розкрити семантичну суть іноземного слова за допомогою лише одного слова рідної мови, тому укладачі іноземно-українських словників, як правило, вказують декілька значень пояснюваного слова шляхом наведення декількох його перекладів. Проте виникає принципове питання: чи можливо та припустимо взагалі семантику іноземної мови розкрити або пояснити за допомогою семантики слів рідної мови, якщо внаслідок специфічного різноманіття мислення на різних мовах семантичні ряди цих мов у значній мірі розходяться і не співпадають?

В тому випадку, коли значення слова у двох мовах співпадають, тоді перенесення значення цілком закономірне. Але якщо іноземні слова виражають інші поняття, то перенесене значення зі слова рідної мови на іноземне слово не може не супроводжуватись спотвореннями змістової сторони іноземних слів.

Багатослівний або полісемантичний переклад, маючи деяку перевагу, не може вважатися раціональним і ефективним способом розкриття змісту іноземного слова. При заміні іноземної лексики декількома словами рідної мови, поняття, яке виражене іноземним

словом, лише дещо уточнюється, але повністю все ж таки не розкривається. Якщо якийсь іноземне слово пояснюється у словнику шістьма українськими словами, то це часто розуміється так, що воно має лише шість цих значень. У дійсності воно може бути перекладене у деяких контекстах і сьомим, восьмим словом, котре досить легко знаходиться, якщо виходити з поняття, яке виражає слово. При порівнянні різних іноземно-українських словників іноді кидається в очі, що семантика одного і того ж іноземного слова розкривається в них за допомогою різних українських слів. Це якраз свідчить про те, що наведені в словниках українські слова зовсім не вичерпують усіх можливих значень іноземного слова.

Деякі автори пропонують в якості одного із способів розкриття семантики іноземних слів використовувати етимологічний аналіз слова [1; 2; 5]. Десятки тисяч іноземних слів, значення яких пояснюються перекладами в двомовних словниках мають в своїй основі лише декілька сотень кореневих слів. Знаючи їх можна добре зрозуміти і решту слів. При цьому слід мати на увазі, яку саме ознаку предмета брали до уваги тоді, коли цей предмет почали називати словом. Г.А. Леман-Абрикосов ілюструє це таким прикладом: “Уявімо, що в типографію ввійшли росіянин, німець та англієць; вони бачать людину, яка стоїть перед реалом, та набирає з каси літери і складає гранки; росіянин звернув увагу на те, що людина набирає літери і назвав її “наборщиком”, німець зосередив свою увагу на тому, що людина садить літери на верстатку, і назвав його – *Setzer*, англієць зацікавився тим, що таким чином складаються гранки і назвав – *compositor*”. Названий автор резюмує: “Щоб зрозуміти нове слово, слід ... побачити той образ, який уявлявся людям під час створення цього слова”, тобто розібратися в етимології слова. Чому газета в німецькій мові називається словом *Zeitung*? Тому що газета виходить через визначені проміжки часу, а “час” німецькою мовою *Zeit*. Чому шкільний урок називається словом *Stunde*? Тому що урок триває, як правило, одну годину, а “година” німецькою мовою *Stunde* [3].

Етимологічний аналіз слова може, звичайно, дати дуже багато для розуміння семантики іноземних слів, але він може бути застосований лише до похідних слів. Основні, або кореневі, слова, зазвичай, етимологічному аналізу не підлягають.

Нерідко переклад поняття доречно виконувати шляхом описового перекладу. Цей прийом доречно використовувати при перекладі безеквівалентної лексики, поняттям, які не властиві іншій культурі. Суть його полягає у наступному: семантична одиниця однієї мови замінюється словосполученням, судженням або системою суджень, що пояснюють її значення.

Таким чином, якщо при перекладі неможливо надати достеменний еквівалент наукового поняття, вираженого одним словом, одним

з шляхів відповідного перекладу є переклад поняття судженням або системою суджень. Шляхом аналізу, синтезу, узагальнення перекладач скорочує його до необхідного обсягу. При перекладі в межах певного контексту виділяються ті семантичні ознаки, які є найбільш істотними для певної ситуації.

Отже, в практиці навчання іноземним мовам зовсім не обов'язково застосовувати лише який-небудь один спосіб семантизації. Іноземні слова бувають різні, і для розкриття їх змістової сторони потрібно використовувати різні способи. Одне слово можна добре пояснити перекладом, друге етимологічним аналізом, третє шляхом самостійної здогадки за контекстом і т. п. Проте слід мати на увазі, що майже кожний з розглянутих вище способів розкриття семантики іноземних слів має певні недоліки та обмеження.

Література

1. Архипов А.Ф. Самоучитель перевода с немецкого языка на русский. – Москва, 1991. – 255 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – Москва, 1975. – 237 с.
3. Беляев Б.В. Психологические основы усвоения лексики иностранного языка. – Москва, 1984. – 135 с.
4. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія і практика перекладу. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
5. Ковганюк С. Практика перекладу. – Харків: Наука, 1989. – 219 с.

УДК 811:111

С.В. Новоселецька,

Національний університет “Острозька академія”,
м. Острог

ГЛОБАЛЬНА АНГЛІЙСЬКА У ЄВРОСОЮЗНОМУ КОНТЕКСТІ

Мета даної статті – розкрити питання “Чи можливо взяти спеціальний термін англійською мовою і прямо трансферувати його в іншу мову. Чи новостворена глобалізаційна англійська термінологія у Євросоюзі завжди виправдана і що потрібно робити євроагенціям та перекладачам сьогодні”.

This article deals with the problem that words are not enough. The author discusses the question “Do people from different cultures mean the same things when they use the same words?”

Чи люди різних культур мають на увазі ті самі речі, коли вжива-